

Harbiylar Nutqida Jargonning Ifodalanishi

Maripova Xurshidaxon Muzafarjonovna¹

Annotatsiya: Maqolada harbiy frazeologik jargonning milliy-madaniy xususiyatlari haqida soʻz borgan. Harbiy hizmatchilarning frazeologik tasviri jargon orqali bayon qilingan. Iboralarning mazmunini toʻgʻri anglash, ayniqsa, badiiy tarjimada juda muhimdir. Maqola nafaqat nemis tili oʻqituvchilariga, balki toʻgʻridan-toʻgʻri madaniyat tarixiga, semantik jihatlariga qiziqadigan keng ommaga ushbu jihatlarni oʻz ona tilining mos analoglari bilan taqqoslash imkonini berish maqsadida yozilgan.

Kalit soʻzlar: submadaniyat, jargon, frazeologik birliklar, harbiy, madaniyat, ijtimoiy, munosabat, xususiyatlar.

Inson ongida lingvistik tasvir nafaqat real obyektlarni aks ettiradi, balki shaxsning ularga boʻlgan munosabatini ham oʻz ichiga oladi. Bundan tashqari, inson tomonidan olamni aks ettirish passiv emas, balki faol boʻlganligi sababli obyektlarga munosabat ushbu obyektlar tomonidan shakllantiriladi va faoliyat orqali oʻzgartiriladi.

Shaxsning dunyoqarashi ijtimoiy guruh madaniyati bilan belgilanadi. Bir xil voqelik hodisalarni idrok etish va talqin qilish jamiyatga mansub boʻlgan jamoa xususiyatlariga qarab farqlanadi.

Xar qanday rivojlangan jamiyatning ajralmas qismi qurolli kuchlar, davlat suverenitetini himoya qilish va harbiy maqsadlarni amalga oshirishdagi vazifalar yotadi.

Armiya jamiyati bu oʻzlari bajaradigan ijtimoiy funksiyani biladigan oʻziga xos munosabatlar madaniyati, axloqiy koʻrsatmalar, qadriyatlar tizimiga ega boʻlgan, odamlarni birlashtirgan, tarihan shakillangan jamoadir.

Vatan himoyachisining harbiy mehnati va kundalik hayotining oʻziga xos xususiyatlari harbiy submadaniyat vakilining shaxsiyatiga alohida talab qoʻyilishi bilan ahamiyatlidir.

T.B.Shepaskayaning yoshlar submadaniyatining oʻrni va umumiy madaniyat tizimidagi oʻziga xos xususiyatlari toʻgʻrisidagi qoidalarga asoslanib, biz ham harbiy submadaniyatni quyidagilarga ajratamiz: 1) umumiy mentalitet, ramzlar, madaniy kodlar va dunyoqarash; 2) anʼanalar, marosimlar, xatti-harakatlarning stereotiplari va 3) madaniyat tashuvchisi va yaratuvchi muhitning umumiyliigi.

Harbiy xizmatchining kasbiy guruhning oʻziga xos sotsialekti (jargon) yordamida umumiy til mavjudligi bilan belgilanadi.

V.S.Yelestratov jargonga “kelajak madaniyati” jonli epitetini qoʻllab, uning jadal rivojlanishida sotsialektning muhim roʻlini taʼkidlaydi.

Harbiy submadaniyat vakilining yashash joyi ularning frazeologik olamini boyitadi. Submadaniyatlarining norasmiy muloqot tildagi frazeologiyasini lingvokulturologik tadqiq qilish, submadaniyatning ijtimoiy tuzilish xususiyatlarini tahlil qilish imkonini beradi, shuningdek etnik guruhning mentalitetini ifodalash uchun “samimiy zamin”ni yaratadi.

Submadaniyat tilining frazeologik birliklarning konnotativ maʼnosida madaniy ahamiyatga ega ekanligini taʼkidlab, E.M.Beregovskaya sotsialekt frazeologik birliklarining paradoksal xususiyatini, ularni har qanday frazeologik birlik va jargon kabi beqarorligini qayd etadi.

¹ Gumanitar yoʻnalishlar boʻyicha chet tillari kafedrasini oʻqituvchisi, Fargʻona davlat universiteti

Jargonning alohida ijtimoiy va kommunikativ maqomi tilning boshqa quyi tizimlari bilan “funktional to‘ldiruvchanlik” xususiyatiga ko‘ra, adabiy til va sotsialekt o‘rtasidagi munosabatlarni o‘z ichiga oladi. Bir tomondan, nutqda jargonni ishlatadigan odamlar bir vaqtning o‘zida adabiy tilni ham bilishadi va aloqa sohalaridagi holatlarda muvofiq ishlatadilar.

Boshqa tomondan, so‘zlovchilar ongida mavjud bo‘lgan qarama-qarshilik “adabiy til – jargon” ikki quyi tizimning leksik va frazeologik birliklarini kommunikativ shartlari bilan cheklaydi, ularning qo‘shilishini oldini oladi va butunlikni saqlashga yordam beradi. Bu ikki tizim birliklari muloqot jarayonida ham foydalanishga ruxsat beradi, ham cheklaydi.

Harbiy frazeologik jargonlarning semantik tahlili

Harbiy frazeologik birlik	Ma’nosi
ABC-Abwehr	ABS-himoya. Bunda atom bombasi portlaganda kursant o‘zini panaga urishi va boshini to‘sib, himoya qilishi tushuniladi
ABC-Alarm	ABS-ogohlantirish. Bu signal bo‘lib, harbiy xizmatchi ABS-signal chalinganda, darhol himoya kiyimini kiyishi, himoya niqobini taqishi kerak bo‘ladi. Hattoki kursant og‘ir jang mashqlaridan keyin va ovqatlanishga o‘tirilganda ham signal bosilishi mumkin
ABC-Männchen	Harbiy xizmatchi xonadan chiqayotganda shkafini ochiq qoldirmasligi, hamma narsalarini, harbiy etiklar, niqob va boshqa buyumlarini joylashtirish bo‘yicha mashq
ABC-Schutzbekleidung, persönliche	Ommaviy qirg‘in qurollaridan himoya qiluvchi shaxsiy kiyimlari. Joyni tejash uchun ryukzakda saqlash mumkin bo‘lgan portativ fin saunasi
ABC-Schutzmaske	ABS-himoya niqobi. Gazniqobli forma. U harbiy xizmatchini yadroviy, kimyoviy yoki biologik hujum ta’siridan himoya qiladi
ABC-Übungsraum	ABS-mashq xonasi. Bu xonada Qurolli Kuchlarning 10 yillik gaz niqoblaridan foydalanish mumkinmi yoki yo‘qmi, tekshiruv xonasi
Abfahrt grün	Imkon qadar tezroq ketish kerakligi haqidagi yashil chiroq signali
Adidas-Gefreiter	Kapralning norasmiy nomi. Chunki uning yelkasida adidas krassovkasi kabi ko‘p chiziqlar borligi uchun
Anonyme Alkoholiker	Anonim tarzda spirtli ichimliklar sotuvchiga nisbatan
Bälle flach halten	O‘zini bosib olishlik. Masalan: Kamerad, immer schön die Bälle flach halten! Du bist schließlich nicht freiwillig hier. Og‘ayni, o‘zingni bosib ol! Sen o‘z ixtiyoring bilan bu yerda emassan.
Barbara, der heiligen Barbara huldigen	Barbaraga hurmat bajo keltirish. Bu yerda Barbara ismi – Qurolli Kuchlar. Artilleriyachilarining homiysi qurolli kuchlardir. Agar artilleriyachi chanqoqlik bilan ko‘p ichimlik ichsa, unga nisbatan shu ibora qo‘llaniladi
BFD-Kurse	BFD-kurslari. Ish beruvchi bunday kurs uchun

	harbiy xizmatchini 5 kun ozod qilishga majburdir
Boden-Luft-Verbindungsoffizier	Harbiy ruhoni. Soʻzma-soʻz, yer va havo bilan aloqa qiluvchi mutaxassis
Die magischen drei D	Soʻzma-soʻz, sehrli uch D. Bosim/non
Fünf-Punkt-Landung	Soʻzma-soʻz, besh nuqtada qolish; parashyutda qoʻnish usuli: oyoq-tizza-bosh
Jawohl-Stube	Kompaniya ofisi
Machen tun	Biz bugun bajarishni xohlaymiz
Mein Freund Walther	Mening doʻstim Valter. Qurolli kuchlar tomonidan ishlatiladigan R1 toʻpponchasi. Bu qurol “Walther” tomonidan ishlab chiqilgan. Bu ibora Mayk Krugerning ahmoqona qoʻshigʻida namoyon boʻladi
Micky-Mäuse	Mikki-sichqonchalar. Bu – oʻq otish poligonida kiyiladigan quloqchinlar. Quloqchalarning shakli sichqonnikiga oʻxshaganligi uchun shunday nom olgan
NATO-Puschen	NATO-shippaklari – jangovar etiklar
Weitere Befehle, warten auf	Keyingi buyruqlarni kutamiz. Mashgʻulotlardan soʻng, butun kun davomidagi ish
NATO-Erotikdämpfer	Qurolli kuchlarning ichki kiyimi
NATO-Evangelium	Hamma joydagi xizmat koʻrsatish qoidalar
NATO-Hotel	Soʻzma-soʻz, NATO mehmonxonasi; kazarma
NATO-Kitt	Kartoshka pyuresiga oʻxshash ovqat nomiga aytilgan
Hören und sehenbei Nacht	Soʻzma-soʻz, kechasi eshitish va koʻrish; tunda oʻzini qanday tutish kerakligini koʻrsatishga qaratilgan tadbir

Ushbu nemischa frazeologik birliklarning aynan oʻzbekcha ekvivalentini topish qiyin. Ularning semantikasida Germaniya millati lingvistik ongining oʻziga xosligi, millatning oʻtmish madaniyati, tabiiy geografik muhitining oʻziga xos xususiyatlaridan kelib chiqqan holda, xalqning milliy-madaniyati anʼanaviy turmushining turli tomonlari, etnik guruhning turmush tarzi kabi xususiyatlarni oʻz ichiga oladi.

Harbiy xizmatchilarning tili oʻziga xos, koʻpincha cheklangan odamlar doirasiga tushunarli, hazil bilan ajralib turadi, bu harbiy jargonlarning shakllanishiga taʼsir qiladi. Harbiy xizmat sharoitida hazil hissiy funksiyani bajaradi - xavf tugʻdiradigan narsalar ustidan kulish orqali psixologik stressni engillashtiradi.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, harbiy xizmatchilarning armiya submadaniyati avakilining frazeologik tasviri – milliy va professional xizmatni oʻzida mujassam etgan boʻlib, harbiy jamoa aʼzolarining ahloqiy yoʻnalishlarini va qadriyatlarini belgilaydi.

Harbiy xizmatchilarning frazeologik dunyoqarashi oʻziga xos boʻlgan sotsialekt (jargon) yordamida umumiy til mavjudligini belgilaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar roʻyxati

1. *Береговская, Э. М. Фразеологизмы аргю как специфический взгляд на мир / Э. М. Береговская // Фразеология в контексте культуры. - М.: Языки русской культуры, 1999. - Б. 108 - 113.*
2. *Л.Э.Бинович, Н.Н.Гришен, Немецко-русский фразеологический словарь 1975.*
3. *Дорошенко, А. В. Лексико-фразеологический фрагмент языка биржевой субкультуры (на*

материале английского языка) / А. В. Дорошенко // Фразеология в контексте культуры. - М.: Языки русской культуры, 1999. - Б. 86 - 95.

4. *Елистратов, В. С.* Арго и культура / В. С. Елистратов. - М.: Изд-во Моск. ун-та, 1995. - 231 б.
5. *Елистратов, В. С.* Словарь русского арго / В. С. Елистратов. - М.: Рус. словари, 2000. - 694 б.
6. *Крысин, Л. П.* Русское слово, свое и чужое: исследования по современному русскому языку и социолингвистике / Л. П. Крысин. - М.: Языки славянской культуры, 2004. - 888 б.
7. *Маслова, В. А.* Лингвокультурология: учеб. пособие для студентов высш. учеб. заведений / В. А. Маслова. - М.: Академия, 2001. - 208 б.
8. *Митрахович, В. А.* Специфические характеристики военного социума / В. А. Митрахович // Образование и наука. - 2007. - № 5. - Б. 91 - 99.

